

LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT

Interne Nota 339

Ir. K.M. Dekker

**Enkele agrarisch-
structurele kenge-
tallen en berekenin-
gen ten behoeve van
de herziening van
het streekplan voor
Friesland**

Juli 1987

NIET VOOR PUBLIKATIE - NADRUK VERBODEN

INHOUD

	Blz.
1. INLEIDING	5
2. KENMERKEN VAN DE AGRARISCHE STRUCTUUR PER GEMEENTE	6
3. KENMERKEN VAN DE AGRARISCHE STRUCTUUR IN NEGEN CLUSTERS VAN GEMEENTEN	8
4. ENKELE GEVOLGEN VAN PRODUKTIEBEPERKENDE MAATREGELEN IN DE MELKVEEHOUDERIJ	11
NASCHRIFT	13
TABELLEN	14
1. Enkele kenmerken per gemeente, 1977	14
2. Enkele kenmerken per gemeente, 1985	19
3. Kenmerken voor clusters van gemeenten, 1977	24
4. Kenmerken voor clusters van gemeenten, 1985	25
5. Kenmerken voor clusters van gemeenten, 1992	26
6. Kenmerken voor de provincie Friesland	27
BIJLAGEN	
1. VAT-bedrijfstype	28
2. Clusters van gemeenten	29
KAARTEN	
1. Clusters van gemeenten en prognosegebieden (gemeentelijke indeling voor 1984)	30
2. Clusters van gemeenten (gemeentelijke indeling 1984)	31
VERWANTE LEI-PUBLIKATIES	32

1. INLEIDING

Op verzoek van de Provinciale Planologische Dienst in Friesland zijn door het Landbouw-Economisch Instituut een aantal agrarisch-structurele kengetallen berekend, ten behoeve van de werkzaamheden voor de herziening van het Streekplan voor Friesland.

In de eerste plaats gaat het om gemeentelijke gegevens, die betrekking hebben op de jaren 1977 en 1985. Ze zijn ontleend aan de zogenaamde metellingen van het CBS. Het jaar 1977 is gekozen omdat voor dat jaar een groot aantal gegevens is berekend ten behoeve van de opstelling van het Streekplan voor Friesland. Deze zijn opgenomen in LEI-Publikatie 2.131 1) en de bijbehorende documentatie-bijlage. Omdat in 1984 in Friesland een gemeentelijke herindeling heeft plaatsgevonden, zou in een groot aantal gemeenten geen goede vergelijking van gegevens van vóór die tijd en ná die tijd mogelijk zijn. Daarom zijn voor het jaar 1977 alle geregistreerde agrarische bedrijven ingedeeld naar de per 1 januari 1984 van kracht zijnde gemeentegrenzen. Ze worden dan ook voor wat het jaar 1977 betreft onder de naam van de thans bestaande gemeenten gepresenteerd.

In de tweede plaats betreft het een aantal kenmerken die zijn berekend voor groepen van gemeenten, wederom voor de jaren 1977 en 1985. In eerder genoemde LEI-publikatie waren een aantal zogenaamde "prognosegebieden" onderscheiden, bestaande uit gemeenten of groepen van gemeenten (van vóór 1 januari 1984). Voor die prognosegebieden was berekend hoe de situatie met betrekking tot een aantal agrarisch-structurele kenmerken er naar alle waarschijnlijkheid in 1992 zou uitzien, als aan een aantal voorwaarden zou zijn voldaan. De gemeentelijke herindeling maakt het niet mogelijk om voor diezelfde prognosegebieden een beeld te geven van de situatie in 1985.

Om toch een vergelijking mogelijk te maken tussen de situatie in 1977, de prognose voor 1992 en de situatie in 1985, is het volgende gedaan. Uit de oorspronkelijke vijftien prognosegebieden kon door samenvoegingen een negental gebieden worden gevormd waarvan de grenzen nagenoeg samenvallen met de tegenwoordige gemeentegrenzen. Voor die negen gebieden zijn uit het eerder verzamelde materiaal een aantal kengetallen voor 1977 en de prognose voor 1992 afgeleid. Die gegevens worden vergeleken met de overeenkomstige kengetallen die voor 1985 voor dezelfde negen gebieden uit het voor de huidige gemeenten ter beschikking staande materiaal zijn berekend.

Op deze wijze is het mogelijk de ontwikkelingen tussen 1977 en 1985, tegen de achtergrond van de prognose voor 1992, niet alleen voor de provincie als geheel maar ook voor een aantal deelgebieden te beschouwen.

Bij de opstelling van de prognose was destijds geen rekening gehouden met produktiebeperving in Frieslands belangrijkste agrarische produktietak, de melkveehouderij. De invoering van de superheffing betekent ten opzichte van de voorspelde ontwikkeling een drastische verandering. Voor wat betreft de ontwikkeling van het aantal melkkoeien en het aantal bedrijven met melkkoeien zal daar enige aandacht aan worden besteed. Een beduidende vermindering van het aantal melkkoeien zou kunnen betekenen dat een aanzienlijke oppervlakte grasland voor andere doeleinden zou kunnen worden benut. Daar zal in het volgende bovendien op worden ingegaan.

1) Regionale verscheidenheid in structuur en ontwikkeling van de agrarische bedrijven in Friesland. LEI-publikatie 2.131, Den Haag, september 1979.

2. KENMERKEN VAN DE AGRARISCHE STRUCTUUR PER GEMEENTE

Deze kenmerken zijn opgenomen in de tabellen 1 (voor 1977) en 2 (voor 1985). Voor een juiste beoordeling van de kenmerken dienen de volgende punten in acht te worden genomen:

- a. Zowel in 1977 als in 1985 zijn de agrarische bedrijven over de gemeenten verdeeld met inachtneming van de gemeentegrenzen zoals die vanaf 1 januari 1984 van kracht zijn.
- b. Het totaal aantal bedrijven betreft alle agrarische bedrijven met een omvang van ten minste 10 sbe.
- c. De oppervlakte cultuurgrond en de gemiddelde bedrijfsoppervlakte zijn uitgedrukt in hectares gemeten maat.
- d. Bij de berekening van de gemiddelde oppervlakte cultuurgrond per bedrijf op hoofdberoepsbedrijven, zijn de bedrijven zonder cultuurgrond inbegrepen. In 1977 waren dit er in Friesland 128, in 1985 waren het er 102. De aantallen per gemeente zijn niet in het gebruikte computerprogramma opgenomen; de invloed op het gemiddelde is in het algemeen zeer gering.
- e. Het gemiddeld aantal melkkoeien is alléén berekend voor bedrijven met melkkoeien.
- f. De normen voor de berekening van het aantal standaardbedrijfseenheden (sbe) worden zo nu en dan aangepast. Dat houdt verband met wijzigingen in de verhoudingen tussen de toegevoegde waarde van de verschillende gewassen en diersoorten. Het aantal sbe in 1977 is berekend met in 1975 opgestelde normen, het aantal sbe in 1985 met in 1981 opgestelde normen. De herwaardering geschiedt zodanig dat in het jaar van vaststelling het totale aantal sbe zoals dat zou zijn berekend met oude normen, ongeveer gelijk blijft. De onderlinge verhoudingen tussen gewassen, diersoorten en produktierichtingen kunnen echter veranderen.

Ten opzichte van de normen van 1975 betekenen de normen van 1981 voor de provincie Friesland een opwaardering met enige procenten van rundveehouderij en akkerbouw en een geringer aantal sbe in de orde van grootte van enkele procenten voor de tuinbouw en van bijna 20% voor de intensieve veehouderij. In het volgende deel wordt hier nog nader op ingegaan.

- g. Het aantal sbe weidevee per ha gras + voedergewassen is berekend inclusief de sbe voor grasland, schapen en paarden.
- h. De bedrijfstypen zijn gevormd door samenvoegingen uit de zeer gedetailleerde zogenaamde VAT-typen, zie bijlage 1. Per type wordt hierna aangegeven uit welke samenvoeging van VAT-typen het is opgebouwd:

rundveebedrijven	: VAT 1 + 2;
intensieve veehouderijbedrijven	: VAT 3, 6 t/m 13;
overige veehouderijbedrijven	: VAT 4, 5, 14 t/m 17;
akkerbouwbedrijven	: VAT 18 t/m 21;
glastuinbouwbedrijven	: VAT 22 t/m 24;
opengrondstuinbouwbedrijven	: VAT 25 t/m 33;
gecombineerde bedrijven	: VAT 34 t/m 37.
- i. Ten aanzien van het kengetal: sbe per vaste mannelijke arbeidskracht, moeten de volgende twee kanttekeningen worden gemaakt. In de eerste plaats zijn de sbe-normen veranderd, zoals aangegeven onder f. In de tweede plaats is het indelingscriterium voor het aantal per week gewerkte uren gewijzigd van 15 naar 20. In 1977 zijn vast genoemd: regelmatig het gehele jaar werkzaam, tenminste 15 uren per week. In 1985 is uitgegaan van tenminste 20 uren per week. Een - waarschijnlijk gering - deel van de toename van het aantal sbe per vaste mannelijke arbeidskracht tussen 1977 en 1985, is het gevolg van deze andere indeling op het meetingsformulier.

- j. Omdat gegevens van individuele bedrijven niet herkenbaar mogen worden gepubliceerd, zijn in de tabellen géén gegevens van de gemeente Vlieland opgenomen.

De in de tabellen 1 en 2 opgenomen kengetallen geven een overzichtelijk beeld van overeenkomsten en verschillen tussen de agrarische structuur in de Friese gemeenten. Bij vergelijking tussen 1977 en 1985 van een aantal kengetallen, valt onder andere het volgende op.

Het aantal agrarische bedrijven in Friesland is tussen 1977 en 1985 met 1600 of bijna 15% afgenomen, de oppervlakte cultuurgrond met bijna 1,3%. De gemiddelde oppervlakte per bedrijf moet dus flink zijn toegenomen. Het gemiddeld aantal melkkoeien per bedrijf is nog sterker toegenomen, zodat er bovendien sprake is van een intensivering van het graslandgebruik. In het volgende deel wordt aan deze ontwikkelingen meer aandacht besteed.

Het percentage hoofdberoepsbedrijven van alle agrarische bedrijven is tussen 1977 en 1985 gedaald. Van de acht gemeenten met een in 1977 verhoudingsgewijs laag percentage hoofdberoepsbedrijven, behoren er vijf tot de gemeenten waar dit zelfde percentage sedertdien het sterkst is afgenomen. Dat zijn Achtkarspelen, Ameland, Dantumadeel, Sneek en Terschelling. In deze gemeenten zijn blijkbaar voorwaarden aanwezig voor het ontstaan van nog meer niet-hoofdberoepsbedrijven.

In alle gemeenten is de gemiddelde oppervlakte van de hoofdberoepsbedrijven toegenomen. Het lijkt erop, dat de verschillen tussen de gemeentelijke gemiddelden en het provinciale gemiddelde iets afnemen. In twintig gemeenten is het verschil tussen de gemiddelde bedrijfsoppervlakte en de gemiddelde oppervlakte van alle bedrijven in Friesland kleiner geworden.

Een dergelijke tendens naar verkleining van de onderlinge verschillen lijkt ook naar voren te komen bij beschouwing van de ontwikkeling van de gemiddelde melkveestapels op hoofdberoepsbedrijven. Zeven van de negen gemeenten met een in 1977 relatief kleine gemiddelde melkveestapel, behoren tot de groep waarin de melkveestapels het sterkst zijn gegroeid. Terwijl van de acht gemeenten met in 1977 relatief grote melkveestapels er zes behoren tot de gemeenten waarin de gemiddelde melkveestapel de geringste groei vertoonde.

3. KENMERKEN VAN DE AGRARISCHE STRUCTUUR IN NEGEN CLUSTERS VAN GEMEENTEN

Deze kenmerken zijn opgenomen in de tabellen 3 (voor 1977), 4 (voor 1985), en 5 (prognose 1992). In de tabellen 3 en 5 is uitgegaan van de vóór 1 januari 1984 geldende gemeentegrenzen. De clusters van gemeenten zijn genummerd van 1 tot en met 9. In bijlage 2 is aangegeven om welke gemeenten het gaat, alsmede welke prognosegebieden uit LEI-publikatie 2.131 het betreft. De gemeenten van na 1 januari 1984 zijn in tabel 4 zodanig gegroepeerd dat de grenzen van de gevormde clusters geheel of nagenoeg geheel samenvallen met de grenzen van de overeenkomstig genummerde clusters in de tabellen 3 en 5.

De punten b, c, f en i voor wat betreft de in deel 2 behandelde kenmerken per gemeente zijn hier van overeenkomstige toepassing. Het zelfde geldt voor g, al is in de tabellen 3, 4 en 5 de benaming iets anders:

- "rundvee" in plaats van "weidevee". Voorts geldt, dat
- de gemiddelde oppervlakte van hoofdberoepsbedrijven in dit geval betrekking heeft op bedrijven met cultuurgrond;
 - waar sprake is van bouwland het braakland er aan is toegevoegd.

Bij de opstelling van de prognose voor 1992 is destijds geen rekening gehouden met de invoering van produktiebeperkende maatregelen. De invoering van de "superheffing" om de melkproduktie te beperken, zal zeker invloed hebben op de verdere ontwikkeling van de melkveehouderij. Die invloed zal zich zeker niet beperken tot de produktieomvang in de melkveehouderij, maar zich ook uitstrekken tot de omvang van andere produkties en tot het verloop van het aantal agrarische bedrijven en arbeidskrachten. In mei 1985, een jaar na de inwerkingtreding van de beschikking superheffing zijn daar al duidelijk de gevolgen van te merken. Zo blijkt uit de gegevens van tabel 6, waarin aan dezelfde cijfers over de provincie Friesland die ook in de tabellen 3, 4 en 5 voorkomen, de gegevens van mei 1984 zijn toegevoegd, dat de produktieomvang in de rundveehouderij in één jaar met 88.655 sbe (op hoofdberoepsbedrijven) is verminderd. Dat is met 6 procent. Een verdere vermindering van de melkproduktie met bijna 1% voor het melkjaar 1985-1986 is verplicht, terwijl in Europees verband afspraken worden gemaakt voor nog weer een vermindering met 3% binnen 3 jaar.

Bij een vergelijking tussen de ontwikkelingen zoals die tussen 1977 en 1985 hebben plaatsgevonden en de prognose voor de ontwikkelingen tussen 1977 en 1992, dient daar in ieder geval al rekening mee te worden gehouden.

Voor de gehele provincie was voor de periode 1977-1992 een vermindering van de oppervlakte cultuurgrond met gemiddeld 0,4% per jaar aangenomen. De werkelijke vermindering tot 1985 bedroeg ongeveer 0,2% per jaar. Waarschijnlijk is een stagnerende economische ontwikkeling hier mede debet aan. Het is de laatste tijd herhaaldelijk voorgekomen dat gemeenten agrarische grond die ze met het oog op andere doeleinden hadden aangekocht, te koop aanbieden.

Voor wat het aantal agrarische bedrijven betreft, was een vermindering tot 1992 met gemiddeld 2,3% per jaar voorspeld. Tot 1985 bedroeg de vermindering gemiddelde 2,0% per jaar. Met name trad er vanaf 1981 een daling op in het afnemingspercentage tot 0,6% in het jaar 1983/84. Het is niet precies bekend wat daar de oorzaak van is, maar de voltooiing van de overgang op tankmelken, zowel als de slechte werkgelegenheidssituatie buiten de land- en tuinbouw kunnen er op van invloed zijn geweest. Tussen 1984 en 1985 is de afname 1,9% geweest; mede onder invloed van de produktiebeperkende maatregelen en de mestproblematiek is te verwachten dat de vermindering van het aantal agrarische bedrijven zich verder versnelt. Het kan voor bepaalde groepen bedrijfshoofden zonder opvolger aantrekkelijk

zijn het bedrijf te beëindigen (hoge prijzen voor grond met leveringsrechten, lage inflatie). De beperkende maatregelen kunnen potentiële opvolgers er van doen afzien om te zijner tijd een bedrijf over te nemen.

In de volgende clusters van gemeenten is de afname van het aantal agrarische bedrijven tot nu toe minder snel gegaan dan destijds was verwacht: 2 (Het Bildt, Franekeradeel, Harlingen), 3 (Ferwerderadeel, Leeuwarderadeel, Menaldumadeel), 4 (Boarnsterhim) en 6 (Heerenveen, Ooststellingwerf, Weststellingwerf). Sneller ging het in gebied 9 (Achtkarpselen).

Werd destijds een gemiddelde jaarlijkse toename van het aantal hoofdberoepsbedrijven met 0,8% verwacht, tussen 1977 en 1985 heeft deze 1,8% bedragen. In 1985 is het voor 1992 verwachte aantal reeds gepasseerd. Een verdere relatieve toeneming is mogelijk; onder invloed van de productiebeperkende maatregelen kunnen nevenactiviteiten overgaan in het hoofdberoep, terwijl agrarische bedrijfshoofden wellicht meer dan voorheen andere inkomensmogelijkheden gaan zoeken. De "tweede tak" kan ook worden gezocht in buiten het eigen agrarische bedrijf liggende activiteiten.

Het aantal hoofdberoepsbedrijven nam tussen 1977 en 1985 af met gemiddeld 2,6% per jaar; de prognose kwam uit op 2,9%.

De oppervlakte bouwland op hoofdberoepsbedrijven nam tussen 1977 en 1985 toe met gemiddeld 2,2% per jaar, terwijl voor de periode tot 1992 een toename werd verwacht met 1% per jaar.

Met name in het zuidoostelijke deel van de provincie vond een belangrijke uitbreiding van de oppervlakte bouwland plaats (met name cluster 6: Heerenveen, Ooststellingwerf, Weststellingwerf). Het gaat hier vooral om uitbreiding van het areaal snijmaïs en betekent dus geen verandering van de produktierichting.

De prognose van de ontwikkeling van de productieomvang in sbe was destijds gebaseerd op de sinds 1975 van kracht zijnde sbe-normen. Sedert 1982 zijn de berekeningen van de productieomvang gebaseerd op de sbe normen van 1981. Die wijken in sommige opzichten in niet geringe mate af van de normen van 1975. Om toch tot een inzicht te komen van de gang van zaken tot 1985 tegen de achtergrond van de prognose voor de periode van 1977 tot 1992, is het volgende gedaan. Voor de metelling van 1982 zijn zowel berekeningen van de productieomvang gemaakt met normen van 1975 als met normen van 1981.

Voor Friesland in totaal is in 1982 de productieomvang volgens de nieuwe normen, gedeeld door de productieomvang volgens de oude normen op hoofdberoepsbedrijven:

- voor de rundveehouderij : 1,0360;
- voor de akkerbouw : 1,0659;
- voor de tuinbouw : 0,9690;
- voor de intensieve veehouderij : 0,8062.

Als nu wordt aangenomen dat de onderlinge verhouding tussen de verschillende gewassen en diersoorten per sector tussen 1982 en 1985 niet noemenswaardig is veranderd, dan kan per produktietak in 1985 de omvang volgens de oude normen worden benaderd door de omvang volgens de nieuwe normen te delen door de zojuist berekende factoren. Dat zou betekenen (op hoofdberoepsbedrijven):

- voor de rundveehouderij 1399355 : 1,0360 = 1350730 sbe;
- voor de akkerbouw 163469 : 1,0659 = 153360 sbe;
- voor de tuinbouw 32764 : 0,9690 = 33810 sbe;
- voor de intensieve veehouderij 53174 : 0,8062 = 65960 sbe;

Totaal 1603860 sbe.

Dat zou neerkomen op een jaarlijkse gemiddelde toename tussen 1977 en 1985 met 0,7%. De prognose voor de periode van 1977 tot 1992 kwam uit op een jaarlijkse gemiddelde groei met 0,6%. Voor wat de rundveehouderij betreft bedragen beide groeipercentages gemiddeld 0,5% per jaar, maar daar

moet bij worden aangetekend dat door de invoering van de superheffing de produktieomvang tussen 1984 en 1985 met 6% is afgenomen. In de periode 1977-1984 bedroeg de jaarlijkse gemiddelde groei in deze produktietak 1,5%. Dat is beduidend meer dan de zojuist genoemde 0,5%. De prognose ging uit van een veebezetting met 2,20 melkkoe per ha grasland in 1992, terwijl de groei van de melkveestapel de eerst jaren nog vrij snel en later steeds langzamer zou verlopen. De gemiddelde groei van het aantal melkkoeien in Friesland, op hoofdberoepsbedrijven en niet-hoofdberoepsbedrijven samen, bedroeg tussen 1977 en 1984 1,8% per jaar, tegen 2,6% gemiddeld over de vijf daaraan voorafgaande jaren. Het afnemende groeitempo van de produktieomvang in de melkveehouderij en dus de rundveehouderij komt hier duidelijk uit naar voren.

De groei van de omvang van de akkerbouw ging iets sneller dan in de prognose; de tuinbouw liet een afname zien met gemiddeld 1,5% per jaar, terwijl er volgens de prognose een lichte groei met 0,3% per jaar zou kunnen optreden. De groei van de produktieomvang in de intensieve veehouderij was - na omrekening in verband met de gewijzigde sbe-normen - per jaar gemiddeld 3,2%, volgens de prognose 2,9%.

Beoordeling van de gegevens over de aantallen vaste mannelijke arbeidskrachten wordt bemoeilijkt doordat enkele jaren geleden bij de metelling een indelingscriterium is verlegd van ten minste 15 uren per week op het agrarische bedrijf werkzaam naar tenminste 20 uren per week. De uitkomsten van 1985 zullen in verband daarmee wat aan de lage kant zijn; hoeveel te laag is niet te zeggen. Erg groot zullen de verschillen voor wat betreft mannelijke arbeidskrachten niet zijn.

Evenals het aantal bedrijven verliep de achteruitgang van het aantal vaste mannelijke arbeidskrachten wat langzamer dan voor de periode 1977-1992 bij de prognose verwacht. Met name was dat het geval in de volgende clusters van gemeenten:

2. (Het Bildt, Franekeradeel, Harlingen);
4. (Boarnsterhim);
6. (Heerenveen, Ooststellingwerf, Weststellingwerf).

In deze gebieden nam het aantal bedrijven eveneens minder snel af dan in de prognose werd verwacht.

4. ENKELE GEVOLGEN VAN PRODUKTIEBEPERKENDE MAATREGELEN IN DE MELKVEEHOUDERIJ.

Volgens de beschikking Superheffing kan er in Nederland in het melkprijsjaar 1984-1985 door melkveehouders zonder dat daarop een strafheffing wordt toegepast een hoeveelheid melk worden geleverd, ongeveer gelijk aan de in 1983 afgeleverde hoeveelheid melk minus 6,6%. Later is daar voor het jaar 1985-1986 een vermindering met nog een procent bijgekomen. In EEG-verband zijn afspraken gemaakt voor een verdere vermindering met 3% na het huidige melkprijsjaar 1).

In het volgende zal worden getracht een indruk te geven van enkele gevolgen van deze maatregelen voor de melkveehouderij tot 1990, waarbij in eerste instantie de laatstgenoemde 3% beperking buiten beschouwing wordt gelaten. Daarbij wordt er vanuit gegaan dat de melkveehouders in Friesland voor wat de heffingvrij te leveren hoeveelheid betreft, hebben te maken met dezelfde percentages vermindering als van kracht zijn voor het gehele land.

Voor wat betreft het effect op het aantal melkkoeien wordt er daarbij tevens van uitgegaan, dat

- de melkveehouders de melkveestapel zullen aanpassen aan de heffingvrij te leveren hoeveelheid melk;
- ze de best producerende melkkoeien zullen aanhouden;
- de melkgift per koe na 1985 gemiddeld zal toenemen met 1,5% per jaar 2).

Dan kan worden berekend dat tussen 1983 en 1990 het aantal melkkoeien in Friesland met ongeveer 15% zal teruglopen. Dat betekent, na een top van 407.500 melkkoeien in 1984, een vermindering met 60.000 tot 347.500 in 1990.

In 1985 waren er in Friesland 6643 bedrijven met melkkoeien, met gemiddeld 57 melkkoeien per bedrijf (in 1984: 6781 bedrijven met melkkoeien, gemiddeld 60 per bedrijf). Tot 1984 nam het gemiddelde aantal melkkoeien per bedrijf jaar in jaar uit toe door zowel een intensiever gebruik van het grasland als een vermindering van het aantal bedrijven met melkkoeien. Het ligt voor de hand dat ten gevolge van de invoering van de superheffing geen verdere intensivering van het graslandgebruik meer zal plaatsvinden; een extensivering ligt meer in de lijn der verwachting. Voorts is te verwachten dat de vermindering van het aantal bedrijven met melkkoeien verder zal doorgaan: de leeftijdsopbouw van de bedrijfshoofden en de opvolgings-situatie maken dat plausibel. Waarschijnlijk zullen de produktiebeperkende maatregelen de animo onder de agrarische jongeren verminderen om met name kleinere melkveehouderijbedrijven zonder uitbreidingsmogelijkheden (of het moet zijn door grond met een heffingvrije hoeveelheid melk van andere bedrijven bij te kopen) over te nemen. Om die reden is een hervatting van de toename van het gemiddeld aantal melkkoeien per bedrijf na 1985, met ongeveer twee per jaar, plausibel. Als deze ontwikkeling wordt aangenomen zouden er, bij een gemiddelde melkveestapel in Friesland van 67 dieren en 347.000 koeien, in 1990 5200 bedrijven met melkkoeien kunnen zijn. Dat zijn er bijna 1450 minder dan in 1985. Die behoeven niet alle te verdwijnen, een aantal van deze bedrijven - mogelijk nu al met ook andere produktietakken - zal het melkvee afstoten en geheel of gedeeltelijk op andere produkties overgaan.

- 1) Inmiddels is daarin een niet geringe verandering gekomen, waaraan in een naschrift achter dit gedeelte enige aandacht wordt besteed.
- 2) Zie: Economische en structurele gevolgen van de superheffing. Mededeling 336. Landbouw- Economisch Instituut, Den Haag, oktober 1985.

Het zal duidelijk zijn dat de oppervlakte grasland en voedergewassen in gebruik voor melkvee en bijbehorend jongvee, door bovengenoemde maatregelen ruim voldoende zal zijn om in de eigen ruwvoederbehoefte te voorzien. Dat was het in zijn totaliteit ook al in 1983, met een gemiddelde bezetting van 1,98 melkkoe per ha. Door de eerste aanpassing aan de superheffing is het aantal melkkoeien per ha gras en voedergewassen al teruggelopen tot 1,84 in 1985.

Stel dat het in 1990 1,80 zou zijn, dan zou voor de Friese melkveestapel, plus bijbehorend jongvee en een evenredig aantal mestrunderen, schapen en paarden, in dat jaar zo'n 193.000 ha grasland en voedergewassen nodig zijn. Dat is 13.000 ha minder dan in 1985 werd gebruikt. Bij een zelfde veebezetting als in 1983, met 1,98 melkkoeien per ha, zou ongeveer 175.000 ha nodig zijn, 30.000 ha minder dan thans in gebruik. Het merendeel van het grasland is niet voor andere agrarische teelten geschikt.

Er is hier uitgegaan van het jaar 1990, mede met het oog op het tijdelijke karakter van de Beschikking Superheffing. Aan die tijdelijkheid wordt allerwegen getwijfeld. Wanneer in 1992 de beschikking door verlenging nog zou bestaan en de heffingvrije hoeveelheid melk zou nog met 3% extra zijn verminderd, dan zou het aantal melkkoeien in 1992 nog zo'n 6% minder bedragen dan hierboven voor 1990 is berekend. Dat heeft vanzelfsprekend ook weer invloed op het aantal bedrijven met melkkoeien en op de oppervlakte grasland en voedergewassen die nodig is om in de noodzakelijke ruwvoederbehoefte van melkvee en bijbehorend jongvee te voorzien.

Met het oog op de overschotsituatie, waar verschillende vormen van agrarische voortbrenging mee te maken hebben, wordt er de laatste tijd meer en meer gesproken over het uit de produktie nemen van landbouwgronden. Wanneer daar ook in verband met wat hier in het kader van de melkveehouderij als verwachting is uitgesproken, aan wordt gedacht, moet er onder andere met het volgende rekening worden gehouden.

In de eerste plaats betreft het zeer vele, overal in Friesland voorkomende bedrijven met melkkoeien, waar de oppervlakte grasland en voedergewassen mogelijk niet ten volle benut kan worden. Het gaat dus niet om bepaalde gebieden of aaneengesloten complexen van gronden.

In de tweede plaats zullen, zolang er geen grote mate van zekerheid bestaat over het al of niet in de toekomst voortduren van de produktie beperkende maatregelen, waarschijnlijk zeer veel agrarische bedrijven de grond willen aanhouden met het oog op een mogelijk toekomstig herstel van de verloren gegane produktiecapaciteit of een produktie-uitbreiding.

In het voorgaande was sprake van een mogelijke verdere beperking van de heffingvrij te leveren hoeveelheid melk met nog eens 3%, te verdelen over de produktiejaren 1987/'88 en 1988/'89. Onlangs is besloten om de melkstroom nog veel drastischer verder in te dammen. Met verschillende maatregelen wil de overheid nu een produktiebeperking met 8,5% zien te bereiken, kortelings aangevuld met nog eens 0,5%. Daarvan is 5,5% een "tijdelijke korting", waarbij de melkveehouder een bepaalde compenstaie in geld ontvangt voor niet geleverde melk.

Deze maatregelen zullen in ieder geval tot een verdere afname van het aantal melkkoeien leiden. Ze zullen ook tot gevolg kunnen hebben dat het aantal bedrijven met melkvee nog sterker afneemt dan eerder reeds is aangenomen. Daarbij moet er rekening mee worden gehouden dat door verschillende oorzaken de inkomens in de melkveehouderij tot nu toe, gezien de omstandigheden, nog behoorlijk op peil konden blijven. Een aanzienlijke daling van de krachtvoerprijzen, een vervanging van krachtvoer door zelf gewonnen ruwvoer, minder aankoop van ruwvoer, een betere verzorging van het vee, een laag rentepeil, al deze factoren hebben daartoe bijgedragen. Mogelijk zal daardoor en door de "tijdelijkheid" van een deel van de beperking, vergezeld van een compensatie in geld, het aantal bedrijven met melkvee toch niet veel sterker afnemen dan reeds is aangegeven. Van een groei van de gemiddelde melkveestapel zal waarschijnlijk voorlopig geen sprake kunnen zijn; het gemiddeld aantal melkkoeien per bedrijf in Friesland zal naar verwachting in de buurt van 57 blijven steken.

Tabel 1 Enkele kenmerken per gemeente, 1977

Kenmerk	Gemeente	Acht- kars- pelen	Ame- land	Het Bildt	Bols- ward	Boarn- ster- him	Dantu- madeel	Donge- radeel
Bedrijven:								
totaal aantal bedrijven		567	128	274	28	412	333	550
% hoofdberoepsbedrijven		83,6	77,3	80,7	75,0	90,3	82,6	84,7
Grondgebruik:								
Totaal cultuurgrond (ha)		7184	1857	7119	593	12179	5885	12226
% bij hoofdberoepsbedrijven		94,0	83,9	93,7	91,0	94,6	92,1	91,4
% blijvend + tijdelijk								
grasland		99,8	100,0	32,9	100,0	99,9	98,9	64,6
% bouwland + braak		0,2	-	63,7	-	0,1	0,8	34,1
% tuinland		0,1	-	3,4	-	0,1	0,2	1,3
Bedrijfsomvang (hoofdberoep):								
Gemiddelde bedrijfs- oppervlakte (ha)								
		14,2	15,7	30,2	25,7	31,0	19,7	24,0
Gemiddeld aantal melkkoeien								
		28,7	27,0	38,4	49,3	55,0	37,8	37,9
Gemiddelde produktieomvang (sbe)								
		99,8	100,3	208	151,2	193,4	136,6	171,6
% rundveehouderij		88,5	100,0	28,2	100,0	99,1	90,7	59,5
% akkerbouw		0,1	-	60,6	-	-	0,9	34,0
% intensieve veehouderij		10,7	-	1,0	-	0,5	5,0	1,6
% tuinbouw		0,7	-	10,1	-	0,3	3,4	4,9
% bedrijven vanaf 90 sbe		46,4	46,5	76,9	-	87,6	59,3	75,5
Intensiteit grondgebruik (hoofdberoep):								
Sbe weidevee								
per ha gras+voedergewassen		6,2	6,4	6,0	5,9	6,2	6,4	6,7
Sbe akkerbouw								
per ha bouwland		3,8	-	6,5	-	2,4	7,5	6,9
Melkkoeien per								
100 ha gras+voedergewassen		166	132	131	165	166	171	168
Grootveeëenheden per								
100 ha gras+voedergewassen		232	227	206	207	220	230	234
Bedrijfstype (hoofdberoeps):								
% rundveebedrijven		80,4	77,8	21,7	90,5	92,7	86,5	53,6
% intensieve veehoud.bedr.		11,2	-	0,5	-	0,5	5,1	1,1
% overige veehouderijbedr.		7,6	22,2	5,9	9,5	6,2	5,5	8,4
% akkerbouwbedrijven		0,2	-	53,8	-	-	-	23,0
% glastuinbouwbedrijven		-	-	0,9	-	-	1,5	0,6
% opengronds tuinbouwbedr.		0,6	-	5,4	-	0,5	1,1	3,2
% gecombineerde bedrijven		-	-	11,8	-	-	0,4	10,1
Produktieomvang per man (hoofdberoep):								
Sbe per vaste mannelijke arbeidskracht								
		85,6	94,5	121,3	117,6	131,7	108,8	113,9

Tabel 1 (le vervolg)

Gemeente	Fer- wer- dera- deel	Fra- neke- radeel	Gaas- ter- lân- Sleat	Har- lin- gen	Hee- ren- veen	Kol- lu- mer- land	Leeu- warden
Kenmerk							
Bedrijven:							
totaal aantal bedrijven	309	369	303	71	424	371	166
% hoofdberoepsbedrijven	89,6	86,2	92,4	88,7	84,2	86,5	84,9
Grondgebruik:							
Totaal cultuurgrond (ha)	7379	7958	6868	1833	9404	8041	3554
% bij hoofdberoepsbedrijven	96,8	95,4	97,8	93,9	94,1	95,6	93,1
% blijvend + tijdelijk							
grasland	74,1	68,8	99,4	65,6	97,6	77,3	99,3
% bouwland + braak	25,4	29,6	0,4	32,8	2,4	22,2	0,2
% tuinland	0,4	1,6	0,2	1,6	0,1	0,6	0,6
Bedrijfsomvang							
(hoofdberoep):							
Gemiddelde bedrijfs- oppervlakte (ha)	25,8	23,9	24,0	27,3	24,8	23,9	23,5
Gemiddeld aantal melkkoeien	38,7	38,1	48,0	48,4	47,5	34,0	44,6
Gemiddelde produktieomvang							
(sbe)	172,9	178,6	164,4	223,9	168,0	143,4	174,1
% rundveehouderij	69,3	59,6	96,4	50,0	94,2	82,9	79,9
% akkerbouw	27,3	26,1	0,2	28,0	1,8	14,5	0,1
% intensieve veehouderij	1,4	2,3	2,2	7,3	3,8	1,8	1,4
% tuinbouw	2,1	11,9	1,3	14,7	0,7	0,8	18,6
% bedrijven vanaf 90 sbe	74,4	74,8	74,3	87,3	79,3	65,1	80,1
Intensiteit							
grondgebruik							
(hoofdberoep):							
Sbe weidevee							
per ha gras+voedergewassen	6,3	6,5	6,6	6,5	6,5	6,5	6,0
Sbe akkerbouw							
per ha bouwland	7,1	6,5	3,4	6,6	4,9	3,8	4,2
Melkkoeien per							
100 ha gras+voedergewassen	152	165	189	155	181	172	150
Grootveeëenheden per							
100 ha gras+voedergewassen	212	227	240	224	239	235	209
Bedrijfstype							
(hoofdberoeps):							
% rundveebedrijven	59,9	57,5	92,9	46,0	91,9	87,5	76,6
% intensieve veehoud.bedr.	1,1	1,6	2,1	1,6	3,4	2,2	0,7
% overige veehouderijbedr.	9,7	9,4	2,1	9,5	2,8	3,7	8,5
% akkerbouwbedrijven	17,7	17,0	-	22,2	0,8	5,0	-
% glastuinbouwbedrijven	0,4	5,3	1,8	7,9	0,3	-	12,8
% opengronds tuinbouwbedr.	1,8	1,6	0,7	3,2	0,6	0,3	1,4
% gecombineerde bedrijven	9,4	7,5	0,4	9,5	0,3	1,2	-
Produktieomvang per man							
(hoofdberoep):							
Sbe per vaste mannelijke							
arbeidskracht	116,5	117,6	117,2	110,2	122,6	105,1	114,7

Tabel 1 (2e vervolg)

Gemeente	Leeu- war- dera- deel	Lem- ster- land	Lit- ten- sera- diel	Menal- duma- deel	Nije- furd	Oost- stel- ling- werf	Op- ster- land
Kenmerk							
Bedrijven:							
totaal aantal bedrijven	164	227	495	315	322	743	811
% hoofdberoepsbedrijven	86,6	95,6	90,3	86,7	94,1	86,1	89,9
Grondgebruik:							
Totaal cultuurgrond (ha)	3722	5527	11496	6183	7386	14931	14951
% bij hoofdberoepsbedrijven	95,3	98,3	95,7	96,0	97,6	96,3	96,8
% blijvend + tijdelijk							
grasland	81,9	97,3	99,1	78,6	99,3	86,8	98,8
% bouwland + braak	17,8	2,6	0,9	19,9	0,6	13,1	1,1
% tuinland	0,3	-	-	1,5	0,1	0,1	0,1
Bedrijfsomvang							
(hoofdberoep):							
Gemiddelde bedrijfs-							
oppervlakte (ha)	25,0	25,0	24,6	21,7	23,8	22,5	19,8
Gemiddeld aantal melkkoeien	42,6	48,8	42,9	38,1	44,3	42,4	39,9
Gemiddelde produktieomvang							
(sbe)	167,3	164,2	154,9	149,0	157,7	160,8	140,6
% rundveehouderij	77,3	94,1	98,1	69,5	94,1	81,2	91,0
% akkerbouw	19,2	1,9	0,5	20,6	0,5	10,1	0,5
% intensieve veehouderij	1,8	3,9	1,3	2,1	4,9	8,1	7,1
% tuinbouw	1,7	0,1	0,1	7,9	0,5	0,6	1,3
% bedrijven vanaf 90 sbe	71,1	82,5	77,2	60,4	73,6	73,9	68,7
Intensiteit							
grondgebruik							
(hoofdberoep):							
Sbe weidevee							
per ha gras+voedergewassen	6,3	6,3	6,2	6,0	6,3	6,6	6,5
Sbe akkerbouw							
per ha bouwland	7,2	4,6	6,3	7,3	5,3	5,5	3,5
Melkkoeien per							
100 ha gras+voedergewassen	161	176	165	152	166	182	177
Grootveeëenheden per							
100 ha gras+voedergewassen	224	229	217	211	219	247	242
Bedrijfstype							
(hoofdberoeps):							
% rundveebedrijven	70,4	88,0	92,6	61,9	85,8	80,5	87,1
% intensieve veehoud.bedr.	2,1	5,1	1,1	2,2	3,3	8,0	6,4
% overige veehouderijbedr.	4,2	4,6	5,4	11,0	8,9	3,3	5,1
% akkerbouwbedrijven	16,2	1,8	0,2	12,5	0,7	6,7	0,1
% glastuinbouwbedrijven	2,1	-	-	3,3	1,3	-	0,5
% opengronds tuinbouwbedr.	2,1	0,5	0,4	4,4	-	0,6	0,3
% gecombineerde bedrijven	2,8	-	0,2	4,8	-	0,9	0,4
Produktieomvang per man							
(hoofdberoep):							
Sbe per vaste mannelijke arbeidskracht	102,4	122,0	119,3	106,8	114,3	129,0	109,2

Tabel 1 (3e vervolg)

Gemeente	Skar- ster- lân	Schier- monnik- oog	Smal- lin- ger- land	Sneek	Ter- schel- ling	Tiet- jerk- stera- deel	Vlie- land
Kenmerk							
Bedrijven:							
totaal aantal bedrijven	576	8	449	79	70	609	
% hoofdberoepsbedrijven	96,2	100,0	89,3	83,5	67,1	78,8	
Grondgebruik:							
Totaal cultuurgrond (ha)	13979	270	7800	1509	1301	11266	
% bij hoofdberoepsbedrijven	98,7	100,0	97,0	93,7	73,9	92,3	
% blijvend + tijdelijk grasland	99,7	100,0	99,5	99,8	97,6	99,5	
% bouwland + braak	0,2	-	0,4	-	1,0	0,3	
% tuinland	0,2	-	0,1	0,2	1,3	0,2	
Bedrijfsomvang (hoofdberoep):							
Gemiddelde bedrijfs- oppervlakte (ha)	24,9	33,7	18,9	21,4	20,5	21,7	
Gemiddeld aantal melkkoeien	50,0	67,0	36,3	41,6	25,6	40,9	
Gemiddelde produktieomvang (sbe)	172,8	237,5	127,5	132,2	124,5	146,1	
% rundveehouderij	96,6	100,0	95,9	99,5	83,3	94,1	
% akkerbouw	-	-	0,1	-	0,6	0,1	
% intensieve veehouderij	2,9	-	3,6	0,5	1,2	3,3	
% tuinbouw	0,5	-	0,4	-	14,8	2,5	
% bedrijven vanaf 90 sbe	82,7	100,0	62,6	65,2	51,1	68,1	
Intensiteit grondgebruik (hoofdberoep):							
Sbe weidevee per ha gras+voedergewassen	6,7	7,1	6,5	6,1	5,2	6,4	
Sbe akkerbouw per ha bouwland	3,5	-	1,6	-	3,0	3,0	
Melkkoeien per 100 ha gras+voedergewassen	186	199	176	168	121	172	
Grootveeëenheden per 100 ha gras+voedergewassen	244	263	242	223	194	233	
Bedrijfstype (hoofdberoeps):							
% rundveebedrijven	92,4	100,0	90,0	87,9	87,2	89,8	
% intensieve veehoud.bedr.	2,7	-	3,0	1,5	2,1	2,9	
% overige veehouderijbedr.	4,0	-	6,0	10,6	8,5	4,4	
% akkerbouwbedrijven	-	-	-	-	-	-	
% glastuinbouwbedrijven	0,5	-	0,5	-	-	1,5	
% opengronds tuinbouwbedr.	0,4	-	0,5	-	2,1	1,5	
% gecombineerde bedrijven	-	-	-	-	-	-	
Produktieomvang per man (hoofdberoep):							
Sbe per vaste mannelijke arbeidskracht	126,5	135,7	105,9	76,5	99,2	107,2	

Tabel 1 (4e vervolg)

Gemeente	West- stel- ling- werf	Won- sera- deel	Wym- britse- radiaal	Friesland totaal
Kenmerk				
Bedrijven:				
totaal aantal bedrijven	745	550	467	10937
% hoofdberoepsbedrijven	89,1	92,9	92,3	87,8
Grondgebruik:				
Totaal cultuurgrond (ha)	16174	12546	11486	232647
% bij hoofdberoepsbedrijven	96,6	97,6	97,4	95,5
% blijvend + tijdelijk				
grasland	97,1	90,4	99,9	90,3
% bouwland + braak	2,9	9,2	0,1	9,3
% tuinland	-	0,3	-	0,4
Bedrijfsomvang (hoofdberoep):				
Gemiddelde bedrijfs- oppervlakte (ha)	23,5	24,0	26,0	23,1
Gemiddeld aantal melkkoeien	47,3	46,5	48,0	42,6
Gemiddelde produktieomvang (sbe)				
% rundveehouderij	167,6	162,9	166,0	157,7
% akkerbouw	93,9	87,4	99,1	85,6
% intensieve veehouderij	1,9	8,4	-	8,6
% tuinbouw	3,8	1,8	0,9	3,4
% bedrijven vanaf 90 sbe	0,5	2,4	-	2,5
	77,7	78,5	84,0	72,7
Intensiteit grondgebruik (hoofdberoep):				
Sbe weidevee				
per ha gras+voedergewassen	6,8	6,6	6,3	6,4
Sbe akkerbouw				
per ha bouwland	4,8	6,1	1,4	6,2
Melkkoeien per				
100 ha gras+voedergewassen	188	179	178	173
Grootveeëenheden per				
100 ha gras+voedergewassen	252	235	226	233
Bedrijfstype (hoofdberoeps):				
% rundveebedrijven	91,3	80,2	96,3	81,7
% intensieve veehoud.bedr.	3,2	2,2	1,2	3,4
% overige veehouderijbedr.	4,2	3,3	2,3	5,6
% akkerbouwbedrijven	0,9	9,6	-	5,5
% glastuinbouwbedrijven	0,2	1,4	-	1,0
% opengronds tuinbouwbedr.	0,3	0,8	0,2	1,0
% gecombineerde bedrijven	-	2,5	-	1,8
Produktieomvang per man (hoofdberoep):				
Sbe per vaste mannelijke arbeidskracht	124,5	114,4	117,9	115,0

Tabel 2 Enkele kenmerken per gemeente, 1985

Kenmerk	Gemeente	Acht- kars- pelen	Ame- land	Het Bildt	Bols- ward	Boarn- ster- him	Dantu- madeel	Donge- radeel
Bedrijven:								
totaal aantal bedrijven		441	111	244	21	366	274	495
% hoofdberoepsbedrijven		74,1	64,9	79,5	90,5	93,2	72,3	81,8
Grondgebruik:								
Totaal cultuurgrond (ha)		6793	1833	7217	558	11802	5755	12339
% bij hoofdberoepsbedrijven		89,7	81,2	95,1	96,7	96,6	89,8	93,0
% blijvend + tijdelijk grasland		97,6	99,8	29,9	100,0	99,9	99,5	60,8
% bouwland + braak		2,1	0,1	67,9	-	0,1	0,4	37,4
% tuinland		0,2	-	2,2	-	-	0,1	1,8
Bedrijfsomvang (hoofdberoep):								
Gemiddelde bedrijfs- oppervlakte (ha)		18,6	20,7	35,4	28,4	33,4	26,1	28,3
Gemiddeld aant.melkkoeien		44,3	43,0	60,7	57,3	68,9	60,3	56,5
Gemiddelde produktieomvang (sbe)		148,8	143,9	253,2	197,3	234,9	214,2	220,3
% rundveehouderij		88,9	99,6	25,9	97,6	99,1	88,7	56,0
% akkerbouw		0,8	0,2	67,9	-	-	0,1	35,9
% intensieve veehouderij		8,1	0,3	0,6	2,4	0,7	10,8	3,1
% tuinbouw		2,2	-	5,7	-	0,1	0,4	4,9
% bedrijven vanaf 90 sbe		63,9	59,7	83,5	84,2	87,4	74,7	81,2
Intensiteit grondgebruik (hoofdberoep):								
Sbe weidevee per ha gras+voedergewassen		7,1	6,9	6,1	6,8	7,0	7,3	7,2
Sbe akkerbouw per ha bouwland		3,7	6,2	7,1	-	2,3	3,0	7,3
Melkkoeien per 100 ha gras+voedergewassen		191	159	146	181	186	190	187
Grootveeëenheden per 100 ha gras+voedergewassen		254	246	210	236	245	262	256
Bedrijfstype (hoofdberoeps):								
% rundveebedrijven		81,0	73,6	22,2	89,5	90,0	82,3	52,3
% intensieve veehoud.bedr.		9,8	1,4	1,0	5,3	0,9	5,1	2,5
% overige veehouderijbedr.		6,1	25,0	5,7	5,3	8,8	11,6	5,4
% akkerbouwbedrijven		0,9	-	60,8	-	-	-	28,1
% glastuinbouwbedrijven		0,3	-	-	-	-	0,5	1,0
% opengronds tuinbouwbedr.		1,8	-	5,7	-	0,3	0,5	4,4
% gecombineerde bedrijven		-	-	4,6	-	-	-	6,2
Produktieomvang per man (hoofdberoep):								
Sbe per vaste mannelijke arbeidskracht		115,5	131,2	156,0	144,2	163,8	161,3	148,2

Tabel 2 (1e vervolg)

Gemeente	Fer- wer- dera- deel	Fra- neke- radeel	Gaas- ter- lân- Sleat	Har- lin- gen	Hee- ren- veen	Kol- lu- mer- land	Leeu- warden
Kenmerk							
Bedrijven:							
totaal aantal bedrijven	264	324	278	62	371	310	130
% hoofdberoepsbedrijven	89,4	85,2	89,6	87,1	80,3	86,5	82,3
Grondgebruik:							
Totaal cultuurgrond (ha)	7381	8055	6916	1727	9102	7845	3364
% bij hoofdberoepsbedrijven	97,5	95,6	96,3	95,9	93,4	96,0	93,0
% blijvend + tijdelijk grasland	69,2	64,5	96,9	60,1	94,7	76,9	99,1
% bouwland + braak	30,3	34,4	2,9	39,0	5,2	23,0	0,4
% tuinland	0,5	1,2	0,1	0,9	0,1	0,1	0,5
Bedrijfsomvang (hoofdberoep):							
Gemiddelde bedrijfs- oppervlakte (ha)	30,5	27,9	26,7	30,7	28,5	28,1	29,3
Gemiddeld aantal melkkoeien	59,7	56,6	61,6	70,0	62,5	47,5	64,5
Gemiddelde produktieomvang (sbe)	222,2	228,5	208,8	276,5	218,2	182,2	230,9
% rundveehouderij	65,2	56,2	94,8	49,3	93,8	83,5	85,7
% akkerbouw	31,6	31,7	0,9	31,3	3,1	15,0	-
% intensieve veehouderij	1,0	2,1	3,4	5,8	2,5	1,1	0,1
% tuinbouw	2,2	10,0	0,9	13,7	0,6	0,4	14,3
% bedrijven vanaf 90 sbe	81,8	81,2	86,3	87,0	84,2	69,0	86,9
Intensiteit grondgebruik (hoofdberoep):							
Sbe weidevee per ha gras+voedergewassen	6,9	7,2	7,4	7,6	7,3	7,1	6,8
Sbe akkerbouw per ha bouwland	7,6	7,4	3,6	6,9	4,5	4,1	-
Melkkoeien per 100 ha gras+voedergewassen	175	188	207	202	200	185	176
Grootveeëenheden per 100 ha gras+voedergewassen	239	255	262	270	262	250	239
Bedrijfstype (hoofdberoeps):							
% rundveebedrijven	56,4	53,6	90,0	48,1	88,3	84,3	77,6
% intensieve veehoud.bedr.	1,3	1,4	5,2	3,7	2,7	1,9	0,9
% overige veehouderijbedr.	8,1	8,7	2,0	3,7	5,4	4,5	7,5
% akkerbouwbedrijven	25,8	23,6	0,4	25,9	1,7	7,5	-
% glastuinbouwbedrijven	0,8	4,3	1,2	11,1	-	0,4	12,1
% opengronds tuinbouwbedr.	1,3	3,3	0,8	1,9	1,0	0,7	1,9
% gecombineerde bedrijven	6,4	5,1	0,4	5,6	1,0	0,7	-
Produktieomvang per man (hoofdberoep):							
Sbe per vaste mannelijke arbeidskracht	153,3	147,0	149,0	146,4	154,5	138,3	142,0

Tabel 2 (2e vervolg)

Gemeente	Leeu- war- dera- deel	Lem- ster- land	Lit- ten- sera- diel	Menal- duma- deel	Nije- furd	Oost- stel- ling- werf	Op- ster- land
Kenmerk							
Bedrijven:							
totaal aantal bedrijven	134	194	426	263	284	634	667
% hoofdberoepsbedrijven	83,6	89,7	88,0	76,0	88,0	83,1	82,2
Grondgebruik:							
Totaal cultuurgrond (ha)	3700	5499	11441	5967	6929	14879	14849
% bij hoofdberoepsbedrijven	92,1	95,8	95,4	89,7	93,2	95,2	93,8
% blijvend + tijdelijk							
grasland	78,1	96,5	99,7	75,7	99,2	81,8	97,5
% bouwland + braak	21,8	2,8	0,3	23,1	0,7	18,1	2,5
% tuinland	0,1	0,8	-	1,2	0,1	0,1	0,1
Bedrijfsomvang (hoofdberoep):							
Gemiddelde bedrijfs- oppervlakte (ha)	30,4	30,3	29,1	26,8	25,8	26,9	25,4
Gemiddeld aantal melkkoeien	59,3	63,4	58,2	56,4	58,3	61,0	57,6
Gemiddelde produktieomvang (sbe)	220,7	232,7	207,1	198,4	199,1	217,6	206,6
% rundveehouderij	72,7	90,6	98,8	67,9	95,7	80,1	90,4
% akkerbouw	25,2	2,4	-	23,6	0,6	12,6	1,2
% intensieve veehouderij	1,6	4,0	1,2	1,0	2,9	7,0	7,6
% tuinbouw	0,5	3,1	-	7,6	0,9	0,3	0,8
% bedrijven vanaf 90 sbe	78,6	94,3	86,7	73,0	81,6	81,8	82,3
Intensiteit grondgebruik (hoofdberoep):							
Sbe weidevee							
per ha gras+voedergewassen	6,8	7,2	7,0	6,6	7,4	7,4	7,4
Sbe akkerbouw							
per ha bouwland	8,1	6,3	4,3	7,6	6,1	5,5	4,1
Melkkoeien per							
100 ha gras+voedergewassen	176	197	188	171	200	201	198
Grootveeëenheden per							
100 ha gras+voedergewassen	239	253	246	232	263	268	265
Bedrijfstype (hoofdberoeps):							
% rundveebedrijven	64,3	90,8	91,7	58,0	86,4	77,0	84,9
% intensieve veehoud.bedr.	2,7	4,6	1,1	1,5	3,2	10,2	8,6
% overige veehouderijbedr.	8,0	1,1	7,2	9,0	7,2	2,8	4,7
% akkerbouwbedrijven	19,6	1,7	-	19,5	0,8	7,6	-
% glastuinbouwbedrijven	0,9	-	-	3,5	2,4	-	0,5
% opengronds tuinbouwbedr.	1,8	1,1	-	4,0	-	0,9	0,5
% gecombineerde bedrijven	2,7	0,6	-	4,5	-	1,3	0,7
Produktieomvang per man (hoofdberoep):							
Sbe per vaste mannelijke arbeidskracht	156,4	156,9	147,1	139,2	142,6	166,9	149,6

Tabel 2 (3e vervolg)

Kenmerk	Gemeente	Skar- ster- lân	Schier- monnik- oog	Smal- lin- ger- land	Sneek	Ter- schel- ling	Tiet- jerk- stera- deel	Vlie- land
Bedrijven:								
totaal aantal bedrijven		509	7	380	58	64	481	
% hoofdberoepsbedrijven		91,0	100,0	77,4	74,1	59,4	77,8	
Grondgebruik:								
Totaal cultuurgrond (ha)		14312	264	7687	1331	1099	10813	
% bij hoofdberoepsbedrijven		97,3	100,0	92,1	87,4	81,9	90,1	
% blijvend + tijdelijk grasland		99,5	100,0	98,6	99,6	95,8	98,4	
% bouwland + braak		0,4	-	1,3	-	2,6	1,4	
% tuinland		-	-	0,1	0,4	1,6	0,2	
Bedrijfsomvang (hoofdberoep):								
Gemiddelde bedrijfs- oppervlakte (ha)		30,1	37,8	24,1	27,0	23,7	26,1	
Gemiddeld aantal melkkoeien		65,7	86,7	52,2	57,7	41,5	57,3	
Gemiddelde produktieomvang (sbe)		231,4	317,4	184,8	189,3	160,3	193,2	
% rundveehouderij		96,5	100,0	96,1	99,7	96,6	94,6	
% akkerbouw		0,3	-	0,5	-	1,3	0,6	
% intensieve veehouderij		2,8	-	3,1	0,3	-	3,0	
% tuinbouw		0,5	-	0,4	-	2,1	1,9	
% bedrijven vanaf 90 sbe		93,3	100,0	76,9	79,1	65,8	78,1	
Intensiteit grondgebruik (hoofdberoep):								
Sbe weidevee per ha gras+voedergewassen		7,4	8,4	7,4	7,0	6,6	7,0	
Sbe akkerbouw per ha bouwland		4,5	-	3,5	-	3,3	3,3	
Melkkoeien per 100 ha gras+voedergewassen		205	230	199	194	153	186	
Grootveeëenheden per 100 ha gras+voedergewassen		262	305	263	243	235	251	
Bedrijfstype (hoofdberoeps):								
% rundveebedrijven		94,6	100,0	90,5	93,0	84,2	84,2	
% intensieve veehoud.bedr.		3,2	-	3,4	-	-	3,7	
% overige veehouderijbedr.		1,3	-	4,8	7,0	13,2	9,1	
% akkerbouwbedrijven		0,4	-	-	-	-	-	
% glastuinbouwbedrijven		0,2	-	0,3	-	-	0,8	
% opengronds tuinbouwbedr.		0,2	-	0,7	-	2,6	1,9	
% gecombineerde bedrijven		-	-	0,3	-	-	0,3	
Produktieomvang per man (hoofdberoep):								
Sbe per vaste mannelijke arbeidskracht		159,6	202,0	139,7	153,6	126,9	142,2	

Tabel 2 (4e vervolg)

Gemeente	West- stel- ling- werf	Won- sera- deel	Wym- brit- sera- diel	Friesland totaal
Kenmerk				
Bedrijven:				
totaal aantal bedrijven	646	487	406	9332
% hoofdberoepsbedrijven	82,9	91,6	89,7	83,5
Grondgebruik:				
Totaal cultuurgrond (ha)	16201	12512	11600	229782
% bij hoofdberoepsbedrijven	93,6	97,8	97,1	94,3
% blijvend + tijdelijk				
grasland	94,7	88,0	99,9	88,3
% bouwland + braak	5,3	11,6	0,1	11,3
% tuinland	-	0,4	-	0,4
Bedrijfsomvang (hoofdberoep):				
Gemiddelde bedrijfs- oppervlakte (ha)	28,3	27,4	31,0	27,8
Gemiddeld aantal melkkoeien	65,1	58,4	64,0	59,3
Gemiddelde produktieomvang (sbe)	229,9	199,3	224,1	211,5
% rundveehouderij	93,1	86,8	99,8	84,9
% akkerbouw	3,4	9,6	-	9,9
% intensieve veehouderij	3,3	1,8	0,2	3,2
% tuinbouw	0,2	1,8	-	2,0
% bedrijven vanaf 90 sbe	85,4	83,9	91,8	82,2
Intensiteit grondgebruik (hoofdberoep):				
Sbe weidevee				
per ha gras+voedergewassen	7,7	7,1	7,2	7,2
Sbe akkerbouw				
per ha bouwland	5,3	6,2	-	6,8
Melkkoeien per				
100 ha gras+voedergewassen	211	191	199	194
Grootveeëenheden per				
100 ha gras+voedergewassen	279	251	255	256
Bedrijfstype (hoofdberoeps):				
% rundveebedrijven	89,2	78,7	95,9	79,7
% intensieve veehoud.bedr.	4,1	2,2	0,3	3,8
% overige veehouderijbedr.	4,5	4,9	3,8	5,7
% akkerbouwbedrijven	1,3	10,1	-	7,2
% glastuinbouwbedrijven	-	0,9	-	0,9
% opengronds tuinbouwbedr.	0,6	2,0	-	1,3
% gecombineerde bedrijven	0,4	1,1	-	1,3
Produktieomvang per man (hoofdberoep):				
Sbe per vaste mannelijke arbeidskracht	164,2	142,7	149,9	150,1

Tabel 3 Kenmerken voor clusters van gemeenten, 1977

Kenmerk	Cluster nr.... (zie bijlage 2)									Fries- land
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Oppervlakte cultuurgrond in ha	26645	16767	16990	12494	74383	40416	34330	7184	3438	232647
bij hoofdberoepsbedrijven	24788	15854	16321	11834	72287	38751	32732	6751	2789	222107
bij overige bedrijven	1857	913	669	660	2095	1665	1598	433	650	10540
Aantal agrarische bedrijven	1271	711	775	424	3194	1909	1897	567	207	10937
hoofdberoepsbedrijven	1079	600	679	384	2953	1657	1619	474	154	9599
overige bedrijven	192	111	96	40	241	252	260	93	53	1338
Gemiddelde oppervlakte hoofdberoepsbedr.	23,3	26,5	24,1	31,0	24,7	23,8	20,5	14,9	18,1	23,5
Hoofdberoepsbedrijven:										
oppervlakte grasland (ha)	18843	8443	12432	11816	70790	36203	32475	6736	2759	200496
idem in %	76,0	53,3	76,2	99,9	97,9	93,4	99,2	99,8	98,9	90,3
oppervlakte bouwland (ha)	5775	7040	3758	10	1415	2526	225	11	13	20773
idem in %	23,3	44,4	23,0	0,1	2,0	6,5	0,7	0,2	0,5	9,4
oppervlakte tuinland (ha)	170	372	131	9	83	21	33	3	17	838
idem in %	0,7	2,3	0,8	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,6	0,4
Overige bedrijven:										
oppervlakte grasland (ha)	1584	581	509	660	1981	1532	1583	430	649	9508
idem in %	85,3	63,6	76,1	100,0	94,5	92,0	99,0	99,4	99,8	90,2
oppervlakte bouwland (ha)	220	308	150	-	89	129	12	3	1	912
idem in %	11,9	33,7	22,4	-	4,2	7,8	0,7	0,6	0,2	8,7
oppervlakte tuinland (ha)	53	24	10	-	26	4	4	0	-	122
idem in %	2,8	2,6	1,5	-	1,3	0,2	0,2	0,1	-	1,2
Produktieomv. (sbe) rundvee, hoofdber.	123064	53819	76987	73046	455296	243928	210109	41900	16702	1295029
idem per ha grasland + voedergewas	6,5	6,4	6,3	6,2	6,4	6,6	6,5	6,2	6,1	6,4
Produktieomv. (sbe) akkerb., hoofdber.	34185	45895	26821	23	8308	13531	707	43	38	129548
idem per ha bouwland	5,9	6,5	7,1	2,4	5,9	5,4	3,1	3,8	3,0	6,2
Produktieomv. (sbe) tuinbouw, hoofdber.	5588	13474	4615	246	8018	1573	3360	320	867	38066
Produktieomv. (sbe) int.veeh., hoofdber.	4041	2847	1805	393	10956	14513	11387	5056	73	51071
Totale produktieomv. (sbe) hoofdber.	166873	116033	110226	73709	482572	273545	225562	47320	17679	1513743
Vaste man.arbeidskr. op hoofdber.bedr.:										
bedrijfs hoofden	1151	649	747	438	3235	1800	1687	462	155	10324
inwonende zoons	131	80	72	51	361	186	149	54	9	1093
overige	228	257	187	75	511	189	249	37	14	1747
Totaal	1510	986	1006	564	4107	2175	2085	553	178	13164
Prod.omv. (sbe) p.vaste man.arbeidskr.	110,5	117,7	109,6	130,7	117,5	125,8	108,2	85,6	99,3	115,0

Tabel 4 Kenmerken voor clusters van gemeenten, 1985

Kenmerk	Cluster nr.... (zie bijlage 2)									Fries-land
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Oppervlakte cultuurgrond in ha	25939	16999	17047	11802	74462	40182	33349	6793	3208	229782
bij hoofdberoepsbedrijven	24171	16218	15958	11397	71563	37828	30748	6094	2655	216632
bij overige bedrijven	1768	781	1089	405	2899	1857	2601	699	554	13150
Aantal agrarische bedrijven	1079	630	661	366	2793	1651	1528	441	183	9332
hoofdberoepsbedrijven	871	524	548	341	2490	1360	1216	327	117	7794
overige bedrijven	208	106	113	25	303	291	312	114	66	1538
Gemiddelde oppervlakte hoofdberoepsbedr.	28,0	31,1	29,2	33,7	29,1	28,3	25,7	19,5	22,7	28,2
Hoofdberoepsbedrijven:										
oppervlakte grasland (ha)	17777	7929	11662	11384	69661	33931	30183	5976	2628	191131
idem in %	73,6	48,9	73,1	99,9	97,3	89,7	98,2	98,1	99,0	88,2
oppervlakte bouwland (ha)	6182	8047	4190	8	1783	3880	534	103	26	24751
idem in %	25,6	49,6	26,3	0,1	2,5	10,3	1,7	1,7	1,0	11,4
oppervlakte tuinland (ha)	213	242	106	6	120	17	31	16	1	750
idem in %	0,9	1,5	0,7	0,1	0,2	0,1	0,1	0,3	0,0	0,4
Overige bedrijven:										
oppervlakte grasland (ha)	1481	460	851	403	2698	2211	2511	656	532	11803
idem in %	83,8	58,9	78,1	99,5	93,1	93,9	96,5	93,9	96,1	89,8
oppervlakte bouwland (ha)	266	296	228	2	190	142	83	43	5	1256
idem in %	15,1	37,8	21,0	0,5	6,6	6,1	3,2	6,1	0,8	9,6
oppervlakte tuinland (ha)	21	25	10	-	11	1	7	-	17	92
idem in %	1,2	3,2	0,9	-	0,4	0,0	0,3	-	3,1	0,7
Productieomv. (sbe) rundvee, hoofdber.	128368	55503	79096	79373	505194	267274	222870	43244	18432	1399355
idem per ha grasland + voedergewas	7,2	7,0	6,8	7,0	7,2	7,5	7,3	7,1	7,0	7,2
Productieomv. (sbe) akkerb., hoofdber.	39478	58019	32173	18	10535	20730	2040	383	94	163469
idem per ha bouwland	6,4	7,2	7,7	2,3	5,9	5,3	3,8	3,7	3,6	6,6
Productieomv. (sbe) tuinbouw, hoofdber.	4765	11121	4292	116	7855	953	2451	1083	128	32764
Productieomv. (sbe) int.veeh., hoofdber.	7898	2496	1286	594	10650	13766	12504	3951	29	53174
Totale productieomv. (sbe) hoofdber.	180472	127122	116825	80084	534105	302660	239800	48642	18676	1648761
Vaste man.arbeidskr. op hoofdber.bedr.:										
bedrijfs hoofden	978	590	619	390	2875	1528	1323	338	121	8762
inwonende zoons	101	64	60	38	367	175	169	36	3	1013
overige	139	192	106	61	333	154	162	47	14	1208
totaal	1218	846	785	489	3575	1857	1654	421	138	10983
Prod.omv. (sbe) p.vaste man.arbeidskr.	148,2	150,3	148,8	163,8	149,4	163,0	145,0	115,5	135,3	150,1

Tabel 5 Kenmerken voor clusters van gemeenten, prognose 1992 1)

Kenmerk	Cluster nr.... (zie bijlage 2)									Fries- land
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Oppervlakte cultuurgrond in ha	25200	16030	16240	11790	70190	37500	31840	6660	3200	218650
bij hoofdberoepsbedrijven	23180	15000	15460	10930	67950	35790	29800	6260	2250	206620
bij overige bedrijven	2020	1030	780	860	2240	1710	2040	400	950	12030
Aantal agrarische bedrijven	920	495	530	305	2395	1250	1250	375	165	7695
hoofdberoepsbedrijven	695	380	430	245	2145	970	950	280	90	6185
overige bedrijven	225	115	100	60	250	280	300	95	75	1510
Gemiddelde oppervlakte hoofdberoepsbedr.	34,1	40,0	36,4	44,6	32,1	38,1	32,2	24,5	25,0	34,2
Hoofdberoepsbedrijven:										
oppervlakte grasland (ha)	15935	6820	11010	10930	66150	32895	29520	6260	2225	181745
idem in %	69	45,5	71	100	97,4	92	99	100	99	88
oppervlakte bouwland (ha)	7080	7820	4300	-	1725	2870	250	-	10	24055
idem in %	30	52,1	28	-	2,5	8	1	-	0	12
oppervlakte tuinland (ha)	165	360	150	-	75	25	30	-	15	820
idem in %	1	2,4	1	-	0,1	0	0	-	1	0
Overige bedrijven:										
oppervlakte grasland (ha)	1545	650	565	860	2130	1575	2030	400	950	10705
idem in %	76	63,1	72	100	95,1	92	100	100	100	89
oppervlakte bouwland (ha)	420	350	200	-	100	130	10	-	-	1210
idem in %	21	34,0	26	-	4,5	8	0	-	-	10
oppervlakte tuinland (ha)	55	30	15	-	10	5	-	-	-	115
idem in %	3	2,9	2	-	0,5	0	-	-	-	1
Produktieomv. (sbe) rundvee, hoofdber.	122700	51800	84800	84150	509350	253300	227300	48200	15550	1397150
idem per ha grasland + voedergras	7,7	7,6	7,7	7,7	7,7	7,7	7,7	7,7	7,0	7,7
Produktieomv. (sbe) akkerb., hoofdber.	48950	54450	30200	-	11350	16550	1100	-	50	162650
idem per ha bouwland	6,9	7,0	7,0	-	6,6	5,8	4,4	-	5,0	6,8
Produktieomv. (sbe) tuinbouw, hoofdber.	8100	13500	5250	-	7750	1400	3100	-	850	39950
Produktieomv. (sbe) int.veeh., hoofdber.	5550	4150	2450	-	19750	22000	16100	8500	100	78600
Totale produktieomv. (sbe) hoofdber.	185300	123900	122700	84150	548200	293250	247600	56700	16550	1678350
Vaste man.arbeidskr. op hoofdber.bedr.:										
bedrijfschoufden	750	415	480	290	2385	1070	1005	285	90	6770
inwonende zoons	60	35	30	30	155	80	65	25	5	485
overige	155	170	130	50	350	130	170	25	10	1190
totaal	965	620	640	370	2890	1280	1240	335	105	8445
Prod.omv. (sbe) p.vaste man.arbeidskr.	192	200	192	227	190	229	200	169	158	199

1) Gegevens uit documentatiebijlage van LEI-publikatie 2.131.

Tabel 6 Kenmerken voor de provincie Friesland

Kenmerk	Jaar			
	1975	1984	1985	1992
Oppervlakte cultuurgrond in ha	232647	230840	229782	218650
bij hoofdberoepsbedrijven	222107	217241	216632	206620
bij overige bedrijven	10540	13599	13150	12030
Aantal agrarische bedrijven	10937	9511	9332	7695
hoofdberoepsbedrijven	9599	7969	7794	6185
overige bedrijven	1338	1542	1538	1510
Gemiddelde oppervlakte hoofdberoepsbedr.	23,5	27,6	28,2	34,2
Hoofdberoepsbedrijven:				
oppervlakte grasland (ha)	200496	193255	191131	181745
idem in %	90,3	89,0	88,2	88
oppervlakte bouwland (ha)	20773	23234	24751	24055
idem in %	9,4	10,7	11,4	12
oppervlakte tuinland (ha)	838	752	750	820
idem in %	0,4	0,3	0,4	0
Overige bedrijven:				
oppervlakte grasland (ha)	9508	11198	11803	10705
idem in %	90,2	82,3	89,8	89
oppervlakte bouwland (ha)	912	2308	1256	1210
idem in %	8,7	17,0	9,6	10
oppervlakte tuinland (ha)	122	93	92	115
idem in %	1,2	0,7	0,7	1
Produktieomv. (sbe) rundvee, hoofdber.	1295029	1488010	1399355	1397150
idem per ha grasland + voedergewas	6,4	7,6	7,2	7,7
Produktieomv. (sbe) akkerb., hoofdber.	129548	158132	163469	162650
idem per ha bouwland	6,2	6,8	6,6	6,8
Produktieomv. (sbe) tuinbouw, hoofdber.	38066	32831	32764	39950
Produktieomv. (sbe) int.veeh., hoofdber.	51071	48776	53174	78600
Totale produktieomv. (sbe) hoofdber.	1513743	1727748	1648761	1678350
Vaste man.arbeidskr. op hoofdber.bedr.:				
bedrijfshoofden	10324	8873	8762	6770
inwonende zoons	1093	1116	1013	485
overige	1747	1146	1208	1190
totaal	13164	11135	10983	8445
Prod.omv. (sbe) p.vaste man.arbeidskr.	115,0	155,2	150,1	199

Bijlage 1 VAT-bedrijfstype

SV Veehouderijbedrijven

- 01 Melkveebedrijven, 80-100%
- 02 Melkveebedrijven, 60-kleiner dan 80%
- 03 Kalvermesterijbedrijven, 60-100%
- 04 Mestveebedrijven inclusief overige kalvermestbedrijven, 60-100%
- 05 Overige rundveebedrijven, 60-100% rundvee
- 06 Mestvarkensbedrijven, 60-100%
- 07 Fokvarkensbedrijven, 60-100%
- 08 Overige varkensbedrijven, 60-100% varkens
- 09 Slachtkuikensbedrijven, 60-100%
- 10 Legkippenbedrijven, 60-100%
- 11 Eendenbedrijven, 60-100%
- 12 Kalkoenenbedrijven, 60-100%
- 13 Overige pluimveebedrijven, 60-100% pluimvee
- 14 Schapenbedrijven, 60-100%
- 15 Graslandbedrijven, 60-100%
- 16 Rundvee/varkensbedrijven, 60-100% rundvee en varkens
- 17 Overige veehouderijbedrijven, 60-100% veehouderij en grasland

SA Akkerbouwbedrijven

- 18 Graanbedrijven, 60-100%
- 19 Aardappels en/of suikerbietenbedrijven, 60-100%
- 20 Aardappels en/of suikerbieten/graanbedrijven, elk 20-60%
- 21 Overige akkerbouwbedrijven, 60-100% akkerbouw

ST Tuinbouwbedrijven

- 22 Glasgroentenbedrijven, 60-100%
- 23 Glasbloemenbedrijven, 60-100%
- 24 Overige glasbedrijven, 60-100% glastuinbouw
- 25 Opengrondsgroentenbedrijven, 60-100%
- 26 Bloembollenbedrijven, 60-100%
- 27 Overige eenjarige opengrondsteeltenbedrijven, 60-100% groenten en bollen
- 28 Pit- en steenvruchtenbedrijven, 60-100%
- 29 Boomkwekerijen en vaste plantenbedrijven, 60-100%
- 30 Overige meerjarige opengrondsteeltenbedrijven, 60-100% gemengd
- 31 Glas-/opengrondsgroentenbedrijven, 60-100% gemengd
- 32 Champignonbedrijven, 60-100%
- 33 Overige tuinbouwbedrijven, 60-100% tuinbouw

SK Gecombineerde bedrijven

- 34 Veehouderij/akkerbouwbedrijven, 80-100%
- 35 VT veehouderij/tuinbouwbedrijven, 80-100%
- 36 AT akkerbouw/tuinbouwbedrijven, 80-100%
- 37 KK veehouderij/akkerbouw/tuinbouwbedrijven, elk 20-60%

Veehouderij-Akkerbouw-Tuinbouw: de typering is op deze drie hoofdproduktierichtingen gebaseerd. De percentages geven aan welk gedeelte van de totale productie-omvang in sbe per bedrijf door de in de naam genoemde diersoorten of gewassen, c.q. produktietakken, in beslag genomen wordt.

BIJLAGE 2. CLUSTERS VAN GEMEENTEN (ZIE TABELLEN 3, 4 en 5)

Cluster	Tabel 1)	Gemeenten	Prognosegebied(en) 2)
1	3,5	Dantumadeel, Dokkum, Kollumerland, Oostdongeradeel, Westdongeradeel	a + b
	4	Dantumadeel, Dongeradeel, Kollumerland ca	
2	3,5	Barradeel, Het Bildt, Franeker, Franekeradeel, Harlingen	c + e
	4	Het Bildt, Franekeradeel, Harlingen	
3	3,5	Ferwerderadeel, Leeuwarderadeel, Menaldumadeel	d
	4	Ferwerderadeel, Leeuwarderadeel, Menaldumadeel	
4	3,5	Idaarderadeel, Rauwerderhem, Utingeradeel	g + l + m
	4	Boarnsterhim	
5	3,5	Baarderadeel, Bolsward, Doniawerstal, Gaasterland, Haskerland, Hemelumer Oldeferd, Hennaarderadeel, Hindeloopen, Leeuwarden, Lemsterland, Sloten, Sneek, Stavoren, Wonseradeel, Workum, Wymbritseradeel, IJlst	f + h + k
	4	Bolsward, Gaasterlân-Sleat, Leeuwarden, Lemsterland, Littenseradiel, Nijefurd, Skarsterlân, Sneek, Wonseradeel, Wymbritseradiel	
6	3,5	Heerenveen, Ooststellingwerf, Weststellingwerf	n
	4	Heerenveen, Ooststellingwerf, Weststellingwerf	
7	3,5	Opsterland, Smallingerland, Tietjerkstera- deel	o
	4	Opsterland, Smallingerland, Tietjerkstera- deel	
8	3,5	Achtkarspelen	p
	4	Achtkarspelen	
9	3,5	Ameland, Schiermonnikoog, Terschelling, Vlieland	q
	4	Ameland, Schiermonnikoog, Terschelling, Vlieland	

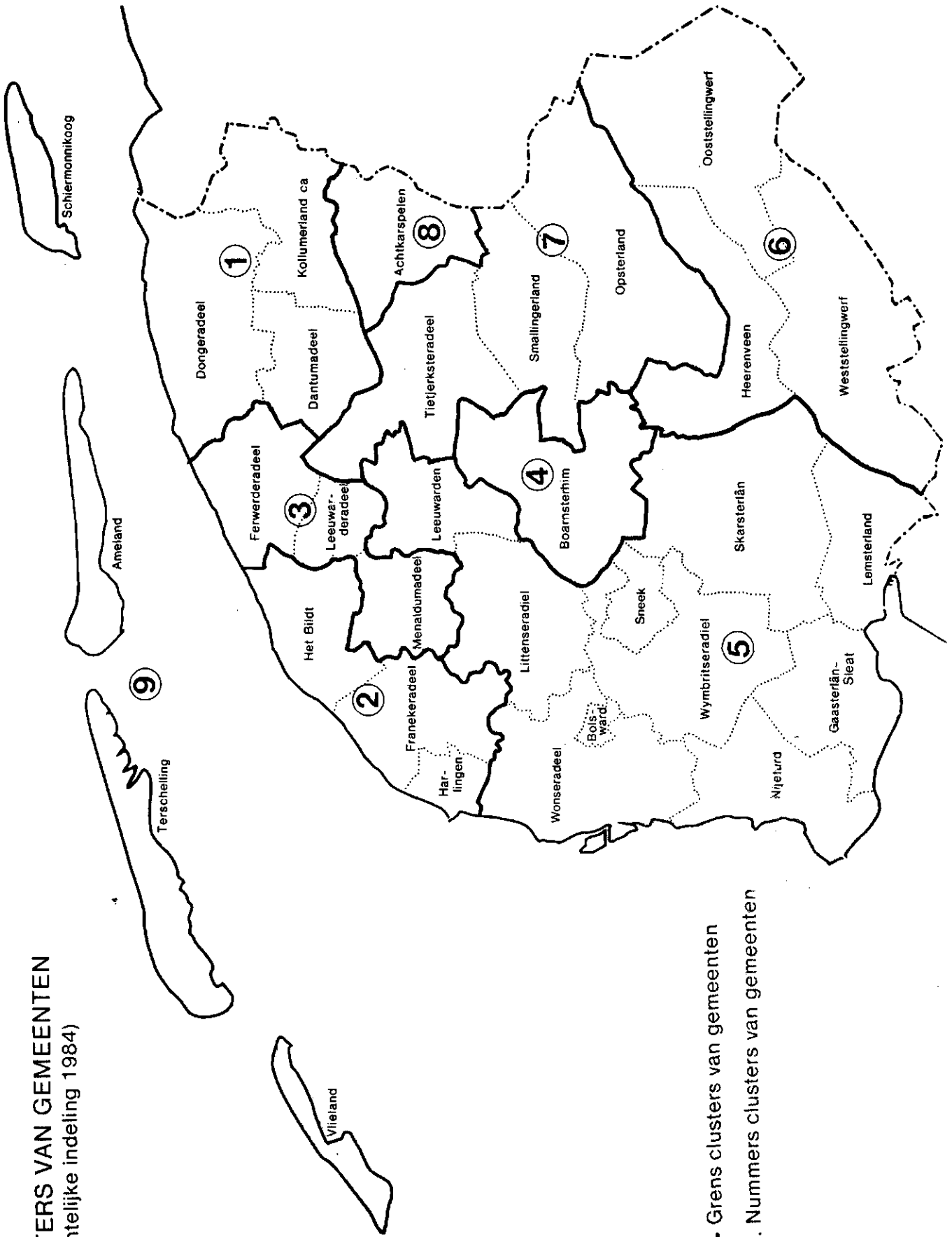
- 1) De tabellen 3 en 5 zijn gebaseerd op de indeling in gemeenten vóór 1 januari 1984, tabel 4 op de per 1 januari 1984 van kracht zijnde indeling.
- 2) De indeling die is gebruikt in LEI-publicatie 2.131.

CLUSTERS VAN GEMEENTEN EN PROGNOSEGBIEDEN (Gemeentelijke indeling voor 1984)

- Grens prognosegebieden
- Grens clusters van gemeenten tevens grens prognose gebieden
- a** etc. Letters prognose gebieden
- 1** etc. Nummers clusters van gemeenten

CLUSTERS VAN GEMEENTEN (gemeentelijke indeling 1984)

— Grens clusters van gemeenten
① etc. Nummers clusters van gemeenten

VERWANTE LEI-PUBLIKATIES:

- Publikatie 2.131 Regionale verscheidenheid in structuur en ontwikkeling van de agrarische bedrijven in Friesland.
Met documentatiebijlage.
September 1979
- Mededelingen 275 Enkele agrarisch-structurele ontwikkelingen in het ruilverkavelingsgebied Garijp-Wartena tussen 1959 en 1980, een vergelijking met omringende gebieden.
November 1982